

УДК 159.922.

РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ СПОРТСМЕНІВ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ У ВИБОРІ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ

Макарова Л.Л., к. психол. н., доцент,
доцент кафедри педагогічної та вікової психології
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Гугой К.М., студентка 5 курсу факультету психології
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

У роботі проаналізовано погляди вчених на проблему ролі інтелектуальних здібностей у виборі копінг-стратегій спортсменами юнацького віку. Емпірично досліджено особливості вибору копінг-стратегій спортсменами з високим та низьким рівнями інтелектуальних здібностей, зроблено порівняльний аналіз. Проведене дослідження показало, що визначені показники, які засвідчують роль рівня розвитку інтелектуальних здібностей спортсменів юнацького віку у виборі ними копінг-стратегій, виявились статистично значущими.

Ключові слова: інтелект, інтелектуальні здібності, копінг-стратегії, види копінг-стратегій.

В работе проанализированы взгляды ученых на проблему роли интеллектуальных способностей в выборе копинг-стратегий спортсменами юношеского возраста. Эмпирически исследованы особенности выбора копинг-стратегий спортсменами с высоким и низким уровнями интеллектуальных способностей, сделан сравнительный анализ. Проведенное исследование показало, что выявленные показатели, которые констатируют роль уровня развития интеллектуальных способностей спортсменов юношеского возраста в выборе ими копинг-стратегий, оказались статистически значимыми.

Ключевые слова: интеллект, интеллектуальные способности, копинг-стратегии, виды копинг-стратегий.

Makarova L.L., Huhoi K.M. THE ROLE OF INTELLECTUAL SKILLS OF JUNIOR SPORTSMAN IN THE SELECTION OF COPING-STRATEGIES

The views of scientists on the problem of the role of intellectual abilities in the selection of coping strategies by young athletes are analyzed in the work. Empirically investigated are the features of the selection of coping strategies by athletes with high and low levels of intellectual abilities, a comparative analysis is made. The conducted research has shown that the revealed indicators, which state the role of the level of development of intellectual abilities of young athletes in choosing coping strategies, turned out to be statistically significant.

Key words: intellect, intellectual abilities, coping strategies, types of coping strategies

Постановка проблеми. Сучасний світ висуває до середньостатистичної людини вимогу високого рівня саморегулювання та протистояння стресу. Спортивна діяльність включає постійну змагальну активність, тим самим додаючи більше стресового навантаження. Дослідження максимального обсягу особистісних характеристик успішних спортсменів та зв'язків між ними є актуальним, тому що дає корисні знання для розширення стратегій їх виховання.

Зажаючи на проблему зв'язку опанувальної поведінки та інтелектуальних здібностей, можна зазначити: досліджень, присвячених специфічній віковій категорії юнацтва в спортивній сфері, виконано не було, що і обумовило вибір теми нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Поняття копінг-стратегії детально розроблено Р. Лазарусом, С. Фолкманом (визначення поняття копінг-стратегії, класифікація стратегій оволодіння стресовою ситуацією – Л.М., К.Г.), К.Хорні, С.К. Нартовою-Бочавер, М. Селігманом,

П. Тойсом [5; 11; 12]. І.В. Малишев установив зв'язок між вибором стратегії опанувальної поведінки та рівнем творчих здібностей [4].

Дослідники підкреслюють роль інтелектуальних ресурсів в опануванні тяжких життєвих ситуацій, розглядаючи інтелектуальні здібності як ресурс для подолання стресової ситуації [9]. Так, результати дослідження М.О. Холодної та О.О. Алексапольського свідчать про наявність зв'язку між інтелектуальним ресурсом – полнезалежності та рівня інтелекту вищого за середній – і вибором певних опанувальних стратегій [10]. Спортивна діяльність як окремо навантажена сфера стресу з певним використанням опанувальних стратегій була розглянута в роботах Н.М. Петрової, О.Е. Кутузової, Ю.О. Баженова, також вивченням теми займались О.А. Сізікова, Н.П. Філатова та ін. [7; с. 8].

Комплексний підхід до вивчення копінг-стратегій у його зв'язку з інтелектуальним та особистісним ресурсом був розглянутий Т.В. Корніловою, яка, спираючись на триархічну теорію інтелекту, дослідила у студентів зв'язок ви-

бору копінг-стратегії з рівнем інтелекту. Вона визначила, що практичний інтелект негативно корелює із проблемно-орієнтованою стратегією; вербальний – із стратегією уникнення. Середній бал академічних здібностей позитивно корелює з проблемно-орієнтовним копінгом та негативно – із стратегіями уникнення та відволікання.

Загалом, результати свідчать про позитивну роль вибору конструктивних допінг-стратегій, спрямованих на вирішення проблеми, на академічну успішність та негативну – щодо вибору деструктивних [3].

На українському просторі дослідженням питання копінг-стратегій у спортивній сфері займалися А.В. Коцар, А.М. Большакова. А.В. Коцар дослідив структурні особливості агресивності спортсменів-легкоатлетів із різними стратегіями копінгу, виявивши їх у таких проявах копінгу, як проблемно-орієнтовний та пошук соціальної підтримки. А.М. Большакова визначила структурні особливості емоційної сфери спортсменів-волейболістів із різними стратегіями копінгу [1].

Більшість досліджень за темою копінгу були розроблені з позицій ресурсного підходу, який походить із акценту на «розподіл ресурсів», що допомагає впоратись зі стресом деяким людям краще, ніж іншим. Ресурси у такому разі розуміють як усі психічні явища, що допомагають справлятися із життєвими ситуаціями.

В.О. Олефір підійшов до цього питання з позицій системного підходу. Він визначив зв'язок інтелектуального ресурсу в структурі копінг-поведінки, а саме: високий рівень психометричного інтелекту з вибором копінг-стратегії соціальної підтримки, прийняттям відповідальності, самоконтролем та соціальною підтримкою [6].

У дослідженні С.О. Хазової виявлялися взаємозв'язки між рівнем психометричного інтелекту, когнітивними стилями: полезалежність / полenezалежність, гнучкість / ригідність, імпульсивність / рефлексивність з одного боку та вибором копінг-стратегій – з іншого. У результаті було встановлено, що рівень розвитку невербального інтелекту істотно знижує частоту звернення до соціальної підтримки; вербальний інтелект, навпаки, впливає на частіший вибір соціально-орієнтованого копінгу; випробовувані з високим рівнем вербального і невербального інтелекту рідше не справляються з труднощами [9].

У дисертаційному дослідженні О.О. Алексапольського було виявлено кореляцію між інтелектуальним ресурсом та вибором стратегії оволодіння. Цікаво зазначити, що логічне припущення щодо частішого звернення до конструктивних стратегій досліджуваними із високим рівнем інтелекту не спостерігалось на практиці. Так, високоінтелектуальні досліджувані часто звертались до стратегій «відхід у себе» та «відволікання» (за класифікацією копінг-стратегій Е. Фрайденберг та Р. Льюїса – Л.М., К.Г.). Також було виявлено вплив IQ на варіативність копінгів: «рішення проблеми», «соціальні дії», «відволікання» [10].

Якщо підійти до трактування інтелекту як психічного ресурсу до оволодіння ситуацією, що забезпечує мобільність та варіативність реагування, можна пояснити результати досліджень О.О. Алексапольського та М.О. Холодної, за якими досліджувані із високим рівнем інтелектуальних ресурсів звертаються до стратегій проблемного рішення, соціальної допомоги та емоційного реагування [10].

Безсумнівним є вплив інтелектуальних здібностей у ситуаціях оволодіння важкими життєвими обставинами. Саме тут індивід залучає весь арсенал інтелектуальних здібностей задля пошуку нової інформації, проведення паралелей із минулим досвідом, синтезу ідей, чого ми не можемо стверджувати про звичну (багато разів повторювану) та екстремальну ситуації, схеми дій яких відомі людині [9].

Змагальна діяльність спортсменів включає екстремальний компонент, але, на нашу думку, для більш досвідченіших з них когнітивні процеси будуть відігравати головну роль у досягненні результату, оскільки на рівні майстерності у спортсменів розвинені певні психологічні якості та рефлексія, що знижують рівень тривоги, тож вони будуть звертатися до більшої когнітивної обробки ситуації.

С.О. Васюра та Я.П. Коробейникова емпірично дослідили комунікативну активність та вибір поведінкових стратегій. Студенти з низьким рівнем цієї активності, що можна співвіднести з низьким рівнем вербального компонента, відрізнялись безініціативністю та зовнішнім локусом контролю під час спілкування, інакше кажучи, використовували «деструктивні» копінг-стратегії [2].

Досліджень, що висвітлюють питання ролі інтелектуальних здібностей спортсменів у виборі копінг-стратегій на українській вибірці спортсменів, здійснено не було, що і обумовило **мету нашого дослідження**: емпірично дослідити роль інтелектуальних здібностей спортсменів юнацького віку у виборі копінг-стратегій.

Виклад основного матеріалу дослідження. У нашому дослідженні ми припустили, що певний рівень інтелектуальних здібностей спортсменів юнацького віку обумовлює вибір копінг-стратегій, а саме:

- спортсмени юнацького віку із високим рівнем загальних інтелектуальних здібностей (G_F) частіше обирають стратегію вирішення проблеми та планове вирішення проблем;

- спортсмени юнацького віку із низьким рівнем загальних інтелектуальних здібностей (G_F) частіше обирають стратегію вирішення проблеми та планове вирішення проблем;

частіше обирають стратегію емоційного реагування;

– спортсмени юнацького віку із високим рівнем розвитку вербального компонента інтелекту частіше обирають стратегію пошуку соціальної підтримки та соціального відволікання.

У дослідженні взяли участь 70 спортсменів юнацького віку – кандидати та майстри спорту; 32 дівчат та 38 юнаків віком від 18 до 20 років. Усі досліджувані навчаються у ВНЗ фізичної культури. Усі регулярно виступають на змаганнях. Ця вибірка репрезентативна за гендерним складом та спортивним профілем, що й необхідно для нашого дослідження.

Обрані методики для вимірювання рівня інтелекту: IQ тест Г. Айзенка та інтелектуальний тест Р. Кеттела.

Засоби діагностування вибору копінг-стратегій: опитувальник «Методи опанувальної поведінки» Р. Лазаруса, С. Фолкмана; опитувальник «Копінг-поведінка у стресовій ситуації» С. Нормана, Ф. Ендлера (адаптований варіант Т.Л. Крюкової).

Відповідно до поставленої мети ми виявляли рівень інтелектуальних здібностей спортсменів та частоту вибору ними окремих копінг-стратегій. Розбіжності у частоті використання певних копінг-стратегій спортсменами із різними рівнями розвитку інтелектуальних здібностей було виявлено з допомогою математично-статистичної обробки та критерію U-Манна-Уїтні для нерівномірного розподілу.

Розподіл досліджуваних за високим та низьким рівнем загальних інтелектуальних здібностей за методикою Р. Кеттела відбувся так: досліджуваних із високим рівнем розвитку інтелектуальних здібностей виявлено 41%, з низьким – 59%.

Отже, виділивши медіану, ми поділили вибірку на високий та низький рівні задля подальшої математичної обробки, у якій використа-

ємо статистичний критерій U Mann-Whitney. Результати діагностування рівня інтелектуальних здібностей за тестом інтелекту Г. Айзенка надано на рис. 1.

У представленій діаграмі наведено кількість досліджуваних із високими та низькими показниками за рівнем розвитку загального, вербального, обчислювального та візуально-просторового видів інтелекту. Розподіл на низький та високий рівень здійснений за виділенням медіани.

У таблиці 1 наведено показники різниці між вибором копінг-стратегій у спортсменів з високим та низьким рівнем загальних інтелектуальних здібностей за статистичним критерієм U Mann-Whitney, у яких виявлено значущі результати за критерієм «пошук соціальної підтримки» з рівнем значущості $p \leq 0,01$.

Зважаючи на аналіз табличних даних, можна констатувати, що виявлено значущі відмінності за критерієм «соціальне відволікання» із рівнем значущості $p \leq 0,01$ (табл. 2).

На підставі аналізу табличних даних можемо стверджувати, що виявлено значущі результати за критерієм «пошук соціальної підтримки» з рівнем значущості $p \leq 0,05$ (табл. 3).

Аналізуючи дані таблиці 4, можемо зазначити, що виявлено значущі результати за критерієм «соціальне відволікання» із рівнем значущості $p \leq 0,05$.

Аналізуючи дані таблиці 5, можемо стверджувати, що виявлено значущі результати за критерієм «пошук соціальної підтримки» із рівнем значущості $p \leq 0,05$.

За табличними даними можемо констатувати, що визначено значущі результати за критерієм «соціальне відволікання» із рівнем значущості $p \leq 0,01$ у спортсменів із високим та низьким вербальним рівнем інтелектуальних здібностей.

Зважаючи на аналіз даних таблиці 7, можемо стверджувати, що не виявлено значущих відмінностей між рівнем розвитку обчислю-

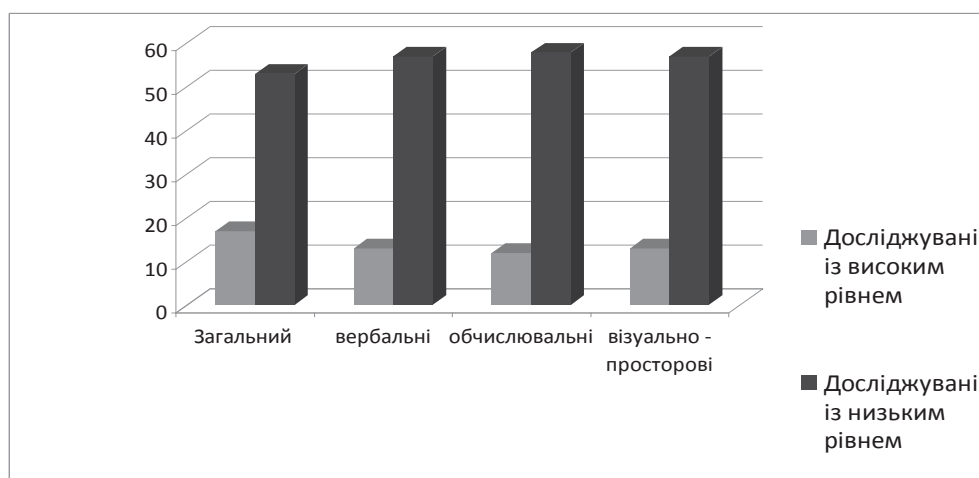

Рис. 1. Результати вимірювання рівня інтелектуальних здібностей за тестом інтелекту Г. Айзенка

Таблиця 1

Показники різниці між вибором копінг-стратегій у спортсменів із високим та низьким рівнем загальних інтелектуальних здібностей

	Копінг-стратегії	Середні значення IQ за тестом Кеттела		показник U Mann-Whitney	Рівень значущості
		високий N (41)	низький N (29)		
«Методи опанувальної поведінки» Р. Лазаруса	конфронтація	37,95	34,57	556,5	0,492
	Дистанціювання	34,76	36,91	577,5	0,66
	самоконтроль	37,07	35,22	583	0,706
	пошук соціальної підтримки	42,15	31,5	430,5	0,003
	прийняття відповідальності	34,63	36,72	559	0,665
	втеча- уникнення	35,24	37,12	502	0,843
	планування вирішення проблем	34,19	37,43	556,5	0,647
	позитивна переоцінка	32,64	38,23	482,5	0,203

Таблиця 2

Встановлення розбіжностей у виборі копінг-стратегій у спортсменів із високим та низьким рівнем загальних інтелектуальних здібностей (за опитувальником копінгу С. Нормана)

	Копінг- стратегії	Середні значення IQ за тестом Кеттела		Показник U Mann-Whitney	Рівень значущості
		високий N (41)	низький N (29)		
Опитувальник копінгу С. Нормана	рішення задачі	36,8	34,9	582	0,701
	емоційно-орієнтовний	34,37	37,2	566	0,568
	уникнення	33,2	38,05	531	0,327
	відволікання	31,95	36,73	492	0,344
	соціальне відволікання	45,26	31,74	289,5	0,000*

 * – рівень значущості $p \leq 0,01$

Таблиця 3

Установлення відмінностей у виборі копінг-стратегій у спортсменів із високим та низьким рівнем загальних інтелектуальних здібностей («Методи опанувальної поведінки» Р. Лазаруса)

	Копінг-стратегії	Середні значення загальних інтелектуальних здібностей за тестом IQ Айзенка		Показник U Mann-Whitney	Рівень значущості
		високий N (17)	низький N (53)		
«Методи опанувальної поведінки» Р. Лазаруса	Конфронтація	37,68	34,8	413,5	0,606
	Дистанціювання	32,09	36,59	392,5	0,423
	Самоконтроль	40,53	33,89	365	0,236
	пошук соціальної підтримки	46,35	32,02	266	0,011*
	прийняття відповідальності	39,91	34,08	375,5	0,295
	втеча-уникнення	39,35	34,26	385	0,365
	планування вирішення проблем	33,62	36,1	418,5	0,658
	позитивна переоцінка	34,02	35,8	434,5	0,825

 * – рівень значущості $p \leq 0,05$

вальної здібностей спортсменів та вибором копінг-стратегій.

Зважаючи на дані таблиці 8, можемо констатувати, що не виявлено значущих результатів між рівнем розвитку обчислювальних здібностей спортсменів юнацького віку та вибором ними копінг-стратегій.

У таблиці 9 наведено показники за статистичним критерієм U Mann-Whitney, на підставі аналізу яких можемо стверджувати, що не виявлено значущих відмінностей у показниках різниці між вибором копінг-стратегій у спортсменів із високим та низьким рівнем візуально-просторових інтелектуальних здібностей.

Таблиця 4

Показники різниці між вибором копінг-стратегій у спортсменів із високим та низьким рівнем загальних інтелектуальних здібностей

Опитувальник копінгу С. Нормана	Копінг- стратегії	Середні значення загальних інтелектуальних здібностей за тестом IQ Айзенка		Показник U Mann-Whitney	Рівень значущості
		високий N (17)	низький N (53)		
	рішення задачі	37,15	34,97	422,5	0,701
	емоції	31,53	37,09	366	0,264
	уникнення	33,85	35,71	439,5	0,824
	відволікання	30,68	37,05	368,5	0,253
	соціальне відволікання	45,97	32,14	272,5	0,014*

* – рівень значущості $p \leq 0,05$

Таблиця 5

Показники різниці між вибором копінг-стратегій у спортсменів із високим та низьким вербальним рівнем інтелектуальних здібностей

«Методи опанувальної поведінки» Р. Лазаруса	Копінг- стратегії	Середні значення вербальних здібностей за тестом IQ Айзенка		Показник U Mann-Whitney	Рівень значущості
		високий N (13)	низький N (57)		
	конфронт.	38,15	34,89	336	0,596
	дистанціов.	30,81	36,57	309,5	0,353
	самоконтр.	40,15	34,44	310	0,355
	пошук соц. підтримки	46,88	32,9	222,5	0,025*
	прийнят. відп.	39,96	34,48	312,5	0,371
	втеча- уникнен.	37,77	34,98	341	0,653
	Планув.виріш. проблем	32,92	36,09	337	0,61
	позит. переоцін.	31,92	36,17	298	0,268

Таблиця 6

Показники різниці між вибором копінг-стратегій у спортсменів із високим та низьким вербальним рівнем інтелектуальних здібностей

Опитувальник копінгу С. Нормана	Копінг- стратегії	Середні значення вербальних здібностей за тестом IQ Айзенка		Показник U Mann-Whitney	Рівень значущості
		високий N (13)	низький N (57)		
	рішення задачі	34,51	36,47	354	0,882
	емоції	33,58	35,71	358,5	0,841
	уникнення	33,2	35,84	351	0,748
	відволік.	32,58	36,18	332,5	0,559
	соціальне відволік.	49,15	32,16	312,5	0,004

У таблиці 10 наведені показники за статистичним критерієм U Mann-Whitney. Не виявлено значущих відмінностей у виборі копінг-стратегій між групами спортсменів із високим та низьким рівнем візуально-просторових інтелектуальних здібностей

У результаті проведеного дослідження ми отримали показники щодо ролі інтелектуальних здібностей спортсменів юнацького віку у виборі копінг-стратегій.

Визначено, що не всі досліджувані, які отримали високий бал за тестом Р. Кеттела, увійшли

у групу з високими показниками загального інтелектуального розвитку Г. Айзенка. Це пояснюється більш об'ємною перевіркою інтелектуальних здібностей в останньому, що включає завдання на вербальні, обчислювальні та візуально-просторові здібності.

Згідно з тестом Г. Айзенка у кожного спортсмена виявлено переважаючого одного-двох видів інтелектуальних здібностей у їх високому рівні розвитку за умови високого рівня загального інтелекту. У більшості випадків спортсмени, що мають високі показники вербального інтелек-

Таблица 7

Показники різниці між вибором копінг-стратегій у спортсменів із високим та низьким рівнем обчислювальних інтелектуальних здібностей

«Методи опанувальної поведінки» Р. Лазаруса	Копінг- стратегії	Середні значення обчислювальних здібностей за тестом IQ Айзенка		Показник U Mann-Whitney	Рівень значущості
		високий N (11)	низький N (59)		
	конфронт.	38,38	39,41	313,5	0,585
	дистанціов.	31,67	36,29	302	0,47
	самоконтр.	37,75	35,03	321	0,67
	пош. соц. підтр	37,23	32,91	314	0,458
	прийнят. відп.	41,17	36,5	354	0,356
	втеча- уникнен.	38,46	34,89	312,5	0,577
	планув. виріш. проблем	35,5	34,2	332	0,953
	позит. переоцін.	31,75	36,28	303	0,478

Таблица 8

Показники різниці між вибором копінг-стратегій у спортсменів із високим та низьким рівнем обчислювальних інтелектуальних здібностей

Опитувальник копінгу С. Нормана	Копінг- стратегії	Середні значення обчислювальних здібностей за тестом IQ Айзенка		Показник U Mann-Whitney	Рівень значущості
		високий N (11)	низький N (59)		
	рішення задачі	37,42	35,1	325	0,72
	емоції	33,58	35,9	325	0,722
	уникнення	33,79	35,85	327,5	0,749
	відволік.	30,5	36,53	288	0,341
	соціальне відволік.	35,25	31,45	308	0,352

Таблица 9

Показники різниці між вибором копінг-стратегій у спортсменів із високим та низьким рівнем візуально-просторових інтелектуальних здібностей

«Методи опанувальної поведінки» Р. Лазаруса	Копінг- стратегії	Середні значення візуальн.-прост. здібностей за тестом IQ Айзенка		Показник U Mann-Whitney	Рівень значущості
		високий N (13)	низький N (57)		
	конфронт.	36,86	35,16	373	0,777
	дистанціов.	31,29	36,55	333	0,383
	самоконтр.	40,21	34,32	326	0,326
	пош. соц. підтр	41,5	37,75	319	0,487
	прийнят. відп.	42,29	38,46	324	0,463
	втеча- уникнен.	38,71	34,7	347	0,505
	планув. виріш. проблем	30,93	36,64	328	0,343
	позит. переоцін.	32,46	35,14	351	0,562

ту, не показують таких же результатів під час вирішення обчислювальних тестів, так само як високі результати за візуально-просторовими тестами у певних досліджуваних не сходяться із рівнем розвитку вербального інтелекту.

У цьому разі результати розподілились за планом створення тесту, а саме: Г. Айзенк розраховував, що для рівномірного розподілу результатів необхідно включати завдання на різні інтелектуальні здібності, аби дати можливість респонденту із низьким рівнем якогось

показника добирати бали через виконання завдань з іншої категорії. Також ці результати сходяться із теорією Г. Гарднера, згідно з якою у кожній людини є переважаючі здібності, що розвинені краще за інші.

Перевіряючи першу гіпотезу про роль загальних інтелектуальних здібностей у виборі копінг-стратегій за результатами методики Р. Кеттела та опитувальників використання копінг-стратегій С. Нормана, Ф. Ендлера, та Р. Лазаруса, ми не отримали її підтвержен-

Таблиця 10

Показники різниці між вибором копінг-стратегій у спортсменів із високим та низьким рівнем візуально-просторових інтелектуальних здібностей

Опитувальник копінгу С. Нормана	Копінг- стратегії	Середні значення візуальн.-прост. здібностей за тестом IQ Айзенка		Показник U Mann-Whitney	Рівень значущості
		високий N (13)	низький N (57)		
	рішення задачі	35,12	36,48	372	0,92
	емоції	32,75	36,19	353,5	0,571
	уникнення	35,97	35,43	388	0,953
	відволік.	33,61	35,97	365,5	0,692
	соціальне відволік.	42,86	37,66	310	0,421

ня із рівнем значущості ($r=0,701$, $p\leq 0,05$) та ($r=0,647$, $p\leq 0,05$) відповідно. Статистично значимих результатів не було виявлено за тестом IQ Айзенка також, що може означати, що загальні інтелектуальні здібності відіграють специфічну роль у виборі копінг-стратегій.

Спростування цієї гіпотези збігається із результатами дослідження О.О. Алексапольського та М.О. Холодної, у якому була виявлена варіативність використання копінг-стратегій високоінтелектуальними досліджуваними. Пояснюючим аргументом було твердження, що не у всіх стресових ситуаціях «правильним» рішенням буде безпосереднє вирішення задачі. У деяких ситуаціях стратегія уникнення допомагає мобілізувати сили та виокремити час для повнішого інформаційного забезпечення. Тож саме гнучкість у виборі поведінкових стратегій є важливим компонентом успішної адаптації, що пояснює ці результати.

Відсутність значущих розбіжностей у використанні емоційного копінгу у спортсменів із низьким та високим рівнем загального інтелектуального розвитку спростовує гіпотезу. Ці результати сходяться із дослідженням емоційно-вольової сфери спортсменів, яка на рівні із рефлексивними навичками високо розвинена у більшості успішних із них. Це дозволяє їм упоратися із високим рівнем стресу та тривожністю під час змагань. Тож ці результати пояснюються особливостями вибірки, а саме – високо розвинутими вольовими якостями професійних спортсменів [38].

Результати математично-статистичної обробки підтвердили гіпотезу щодо ролі вербальних здібностей у виборі копінг-стратегій пошуку соціальної допомоги та соціального відволікання із рівнями значущості: ($r= 0,025$, $p\leq 0,05$) за тестом IQ Г. Айзенка та опитувальником Р. Лазаруса; ($r= 0,004$, $p\leq 0,01$) за тестом IQ Г. Айзенка та опитувальником «Копінг-поведінка у стресовій ситуації» С. Нормана, Ф. Ендлера.

Обґрунтовує ці результати факт легшої та відкритішої взаємодії із оточуючим середовищем людьми з високими вербальними показниками. Для них почати розмову та підтримати

її не складно, на відміну від людей із низьким рівнем вербального інтелекту, для яких пошук необхідних словосполучень і виразів потребуватиме більшого часу та зусиль.

Задля отримання ширшої картини наявності або відсутності зв'язків між рівнем інтелектуальних здібностей та вибором копінг-стратегій ми емпірично перевірили роль обчислювальних та візуально-просторових інтелектуальних здібностей у виборі копінг-стратегій. Значущих результатів виявлено не було, що означає: обчислювальні та візуально-просторові здібності специфічно впливають на вибір копінг-стратегій.

З погляду на візуально-просторові та обчислювальні здібності як на розуміння відношень і механізмів, більш обумовлених біологічно, згідно з теоріями Р. Кеттела та Г. Айзенка результати за цими показниками мають відігравати таку саму роль у виборі копінг-стратегій, як і генеральний інтелект. У нашому дослідженні, яке збігається із результатами авторитетних дослідників у питаннях копінгу та інтелектуальних здібностей, генеральний фактор інтелекту специфічно впливає на вибір поведінкових стратегій, отже й математичні та візуально-просторові здібності, близькі за функцією до генеральних, відіграють специфічну роль у виборі копінг-стратегій.

Зажаючи на поставлені цілі та завдання, було проведено теоретичний та емпіричний аналіз ролі інтелектуальних здібностей спортсменів юнацького віку у виборі копінг-стратегій. Підсумовуючи, ми зробили такі **висновки**:

Дослідження феномена копінг-стратегій мають спільний «вектор» спрямованості для більшості вчених. Загалом, виокремлюють проблемно-орієнтовну, емоційно-орієнтовну та стратегію уникнення. За Р. Лазарусом, дослідником найбільш розробленої теорії копінгу, виділено 8 стратегій опанування стресовими ситуаціями: конфронтація, дистанціювання, самоконтроль, пошук соціальної підтримки, прийняття відповідальності, втеча-уникнення, планове вирішення проблем, позитивна переоцінка.

За результатами емпіричного дослідження було виявлено специфічну роль загальних інтелектуальних здібностей у виборі копінг-стратегій. Визначено, що високорозвинені вербальні здібності мають роль у частішому виборі стратегій пошуку соціальної підтримки та соціального відволікання. Спортсмени із високим рівнем розвитку вербальних здібностей частіше вдаються до стратегій пошуку соціальної підтримки та соціального відволікання, на відміну від тих, що мають низький рівень вербальних здібностей.

Підсумовуючи результати, ми погоджуємось із твердженням М.О. Холодної про те, що арсенал добре адаптованого індивіда може включати використання як «продуктивних», так і «непродуктивних» копінг-стратегій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Большакова А.М. Структурні особливості емоційної сфери спортсменів-волейболістів із різними стратегіями копіngu / А.М. Большакова // Психологічні науки – 2014. – №2. – С. 20–24.
2. Васюра С.А. Стратегії совладання юношей и девушек студенческого возраста в связи с уровнем их коммуникативной активности / С.А. Васюра, Я.П. Коробейникова // Казанский педагогический журнал – 2014. – № 1. – С. 123–131.
3. Корнилова Т.В. Интеллектуально-личностный потенциал человека в стратегиях совладания / Т.В. Корнилова // Вестник Московского университета – 2010. – № 1. – С. 46–57.
4. Малышев И.В. Взаимосвязь творческого потенциала и копинг-стрессовых стратегий личности у студентов вуза / И.В. Малышев // Известия Саратовского университета. Новая серия – 2013. – №3 (1). – С. 57–61.
5. Нартова-Бочавер С.К. “Coping behavior” в системе понятий психологии личности / С.К. Нартова-Бочавер // Психологический журнал – 1997. – № 5. – С. 20–30.
6. Олефір В.О. Интеллектуальный ресурс личности в структуре копинг-поведінки / В.О. Олефір // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія : Психологія. – 2011. – № 959, вип. 46. – С. 131–136.
7. Петрова Н.Н. Уровень физической активности и особенности копинг-поведения студентов / Н.Н. Петрова, А.Э. Кутузова, Ю.А. Баженов // Теория и практика физ. культуры. – 2014. – № 7. – С. 13–15.
8. Сизикова О.А. О формировании конструктивных копинг-стратегий у спортсменов высокой квалификации в ситуациях отрицательного опыта в соревновательной деятельности / О.А. Сизикова // Ученые записки университета им. П.Ф. Лесгафта – 2008. – № 11. – С. 86–90.
9. Хазова С.А. Роль когнитивных факторов в совладании с жизненными трудностями / С.А. Хазова // Совладающее поведение. Современное состояние и перспективы – 2008. – № 1. – С. 274–288.
10. Холодная М.А. Интеллектуальные способности и стратегии совладания / М.А. Холодная, А.А. Александровский // Психологический журнал. – 2010. – № 4. – С. 59–68.
11. Хорни К. Невротическая личность нашего времени. Самоанализ / К. Хорни. – М. : Айрис-Пресс, 2004. – 464 с.
12. Lazarus R.S. Stress, appraisal and coping / R.S. Lazarus, S. Folkman. – New York. : Springer, 1984. – 456 p.